

УДК 159.923.2:130.2 (477)

*Кислюк Костянтин Володимирович,
доктор культурології, професор,
професор кафедри культурології і медіа-комунікацій
Харківської державної академії культури
k_k_v@ukr.net*

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ

Метою статті є моделювання сучасної української ідентичності у широкому соціокультурному контексті. Основний **метод** роботи – порівняльний аналіз різноманітних індикаторів ідентичності українців у 2014–2016 рр. за соціологічними матеріалами та визначення їх відповідності поточним і глибинним соціокультурним трендам. **Наукова новизна** публікації полягає в розробці авторської моделі різнорівневої сучасної української ідентичності, яка відображає культурну своєрідність країни. **Висновки.** Показано, що відбувається перехід від контрарних моделей сучасної української ідентичності до єдиної, консенсусної моделі, однак із різними рівнями відрефлектованості. Формально-політичний рівень ідентичності охоплює 70% мешканців України. Фактична мовно-культурна ідентичність притаманна приблизно 50% громадян України. Реальна, етноспрямована ідентичність, – надбання не більше 25% українців. Неоднорідність сучасної української ідентичності почасти компенсується історичною та нинішньою лояльністю регіонів до Києва. У 2014–2016 рр. відкрите протистояння Центрові мало місце тільки в умовах зовнішнього втручання. Натомість політичний клас не відіграє в процесах національної консолідації провідної ролі, а лише «підігрує» їм. Різномірність сучасної ідентичності доволі точно узгоджується з глибинною багатокладністю української культури, її «постнедомодерністю».

Ключові слова: ідентичність, політична ідентичність, мовно-культура ідентичність, політичний клас, регіональні розбіжності, українська культура.

Кислюк Константин Владимирович, доктор культурологии, профессор, профессор кафедры культурологии и медиа-коммуникаций Харьковской государственной академии культуры

Современная украинская идентичность в социокультурном измерении

Целью статьи является моделирование современной украинской идентичности в широком социокультурном контексте. Основной **метод** работы – сравнительный анализ различных индикаторов идентичности украинскости в 2014–2016 гг. на материалах социологических исследований и определение их соответствия текущим и глубинным социокультурным трендам. **Научная новизна** работы заключается в разработке авторской модели разноразностной современной украинской идентичности, которая отображает культурное своеобразие страны. **Выводы.** Показано, что происходит переход от контрарных моделей современной украинской идентичности к единой, консенсусной модели, однако с различными уровнями отрефлексированности. Формально-политический уровень идентичности охватывает 70% жителей Украины. Фактическая языковая-культурная идентичность присуща примерно 50% граждан Украины. Реальная, этнонаправленная идентичность, – достояние не более 25% украинцев. Неоднородность современной украинской идентичности отчасти компенсируется исторической и нынешней лояльностью регионов Киеву. В 2014–2016 гг. открытое противостояние Центру имело место только в условиях внешнего вмешательства. Зато политический класс не играет в процессах национальной консолидации ведущей роли, а лишь «подыгрывает» им. Разноразностность современной украинской идентичности достаточно точно согласуется с глубинной многокласностью украинской культуры, ее «постнедомодерностью».

Ключевые слова: идентичность, политическая идентичность, культурно-языковая идентичность, политический класс, региональные различия, украинская культура.

Kysliuk Konstantyn, professor, DSc in Cultural Studies, professor of the Department of Cultural Studies and Media-Communications, Kharkiv State Academy of Culture

Current ukrainian identity in the socio-cultural dimension

Purpose of Research. The purpose of the article is a modeling of current Ukrainian identity in a broad socio-cultural context. **Methodology.** The research methodology is a comparative analysis of various indicators of Ukrainian identity in the period of 2014–2016 by materials for numerous sociological studies and determination of their compliance with the modern deep socio-cultural trends. **Scientific Novelty.** The scientific novelty is the author's multilevel model of the current Ukrainian identity, which reflects the cultural characteristics of the country. **Conclusions.** The author has shown that the transition from opposing models of current Ukrainian identity to a single one, consensus model, but with different levels of reflection is completed. Formal political level identity covers 70% of residents of Ukraine. Actual language and cultural identity is inherent about 50% of the citizens of Ukraine. The real ethnical identity – under 25% of Ukrainian. The heterogeneity of current Ukrainian identity is partly offsets by the historical and present loyalty

the regions to Kyiv. In the 2014–2016, the open confrontation to Centre occurred only in external interference. Instead, the political class does not play the leading role in the process of national consolidation; moreover, it only plays up to them. The variability of current Ukrainian identity is quite accurately consistent with the deep multistructure of Ukrainian culture, its «post-modernity».

Key words: identity, political identity, language and culture identity, political class, regional differences, Ukrainian culture.

Актуальність теми дослідження. Питання української ідентичності перебувало в центрі як суспільно-наукових дискусій останні 25 років у зв'язку з утворенням на основі УРСР Другої української республіки. У них узяли участь як знані митці української діаспори (Р. Шпорлюк, М. Павлишин, Г. Грабович та ін.), так і вітчизняні автори (Ю. Андрухович, П. Гнатенко, Г. Касьянов, О. Забужко, М. Попович, В. Скуратівський та ін.). Їх зміст підсумовано як змгання пострадянської та питоми української (в її традиціоналістично-націоналістичному та європейському різновиді) моделей ідентичності у праці О. Гнатюк [1]. Серед захищених в останні роки дисертацій за темою відзначимо роботу М. Рябчука, яка відображає дуже відому авторську концепцію «дихотомічності» української ідентичності [13].

Загострення викликів українській ідентичності розглянуто в працях фахівців Національного інституту стратегічних досліджень. У колективній монографії «Світова гібридна війна: український фронт» здійснено спробу глобалізовано поглянути на події в Україні останніх років як один із «фронтів» нового глобального протистояння у контексті системної кризи світової безпеки. На цьому тлі «національне самоусвідомлення» потрактовано як одну з «локальних перемог України в гібридній війні» [14, 369–379]. Найбільш цікавим у монографії М. Розумного є аналіз стратегій національної еліти – «ретроградної», основаної на запереченні змін, «емігрантської», яка воліє інтелектуально відмежовуватися від недосконалої української дійсності, «імітаційної», зосередженої на підміні реальної діяльності її симулякризацією в медійному просторі [12, 63–71]. З більш спеціалізованих праць слід назвати монографії В. Євтуха та В. Кравченка, присвячених специфіці самоідентифікації у західному (Карпатський регіон) та Східному (Харківська область) пограниччі [7, 9].

У новітній літературі попередня контрарність моделей змінюється ієрархією позицій у більш-менш консенсусній моделі ідентичності, яку найчастіше визначають як «політична» або «громадянська». Це є об'єктивним наслідком Революції Гідності і триваючої гібридної війни з Росією. Утім, ця поширена точка зору потребує кількісного уточнення. Цю лакуну закривають численні соціологічні дослідження трьох-чотирьох останніх років [4, 16 та ін.]. Серед них ми би відзначили студію Центра Разумкова «Ідентичність громадян України в нових умовах: стан, тенденції, регіональні особливості» [8]. Її фундаментальність забезпечується широтою досліджуваних питань і наявністю 10 річної ретроспективи (2006–2016 рр.). Однак узагальнюючих публікацій з аналізом соціологічних матеріалів поки що недостатньо. Крім того, у сучасних дискурсах з української ідентичності переважають суспільно-політичні виміри. Культурологічний підхід до зазначеної проблематики виглядає неораним перелогом. Між тим, монографія Р. Демчук [2], присвячена міфологічним архетипам у системі формування національної ідентичності, доводить його евристичні можливості. Адже додомодерні компоненти ідентичності – не тільки консервативний чинник, а за певних умов – певний запобіжник проти неототалітарних процесів.

Метою статті є моделювання сучасної української ідентичності 2014–2016 рр. у широкому соціокультурному контексті.

Основним методом є порівняльний аналіз різноманітних індикаторів ідентичності українців у 2014–2016 рр. за соціологічними матеріалами, виокремлення спільних, передусім культурно насажених, показників і наступне визначення їх відповідності поточним і глибинним соціокультурним трендам. Саме таке поєднання надасть моделі сучасній українській ідентичності наочних кількісно-якісних характеристик.

Виклад основного матеріалу. Ніде правди діти, за три останні роки «справжня українськість» залишається значно меншою за ті майже 100%, котрі формально є громадянами України, та за ті 90%, які називають себе українцями. Можна зазначити, що політична ідентичність виконує радше легітимізуючу функцію. Вона не є провідним рушієм ідентифікаційних процесів, на відміну, скажімо, від Сінгапура, де активно перетравлює усталені етнічні тотожності. Адже, за результатами пострадянських трансформацій, матеріальне наповнення політичної ідентичності залишається неефективним, а тому непривабливим, порівняно зі здобутками навіть сусідньої Білорусі. Недарма в оцінках 25 років перетворень в Україні у перевазі позитивного переконані лише 12% [16].

Громадян, котрі обрали би Україну своєю Батьківщиною за можливості вибору, – приблизно 70% від загальної кількості мешканців (станом на літо 2016 року) [5, 4]. Приблизно така сама кіль-

кість засвідчує свою приналежність до української культурної традиції, що вважається чи не головною ознакою сучасного конструктивістського бачення нації. Формальність української політичної ідентичності, на наш погляд, красномовно засвідчує ставлення українців до державних свят. Хоча й вони наголошують на повазі до своєї держави, символів і свят, найменше популярні офіційні свята – День Незалежності України (17%), День захисника України (10%) і День Конституції (5%) [15]. Натомість для американців найулюбленішими є саме свята із глибоким історико-політичним умістом – День подяки і День незалежності. У таких умовах стабілізувало українську політичну ідентичність звуження за останні 10 років альтернатив (радянської, російської, європейської) офіційній ідентичності – з 34 % 2006 р. до 20% опитаних 2016 р. [8, 10].

Фактична ідентичність притаманна приблизно 50% громадян України. Головний індикатор її виокремлення – мовно-культурний. Природно, серед найважливіших її показників – підтримка ідеї української як єдиної державної. Як на нас, важливою є також практика переважного користування українською мовою на роботі та в родині. Вона виявляється якраз нижчою 50% загалом в Україні, тоді як формально визнають українську рідною значно більше опитаних. Цей показник не набагато змінився за останні 10 років, проте, згідно з підрахунками фахівців з НІДС, у 2015–2016 рр. кількість громадян, які спілкуються вдома обома мовами, в центрах південних і східних регіонів України зросла у 2–3 рази [14, 371].

Другий орієнтир – готовність до захисту рідної країни, але як збройними, так і незбройним засобами (наприклад, через волонтерський рух чи участь у мирних акціях спротиву агресорові). Таке поєднання отримало 50% підтримку як в опитуваннях Київського міжнародного інституту соціології, так і Центру Разумкова. Частка реальних патріотів виявилась найвищою серед україномовних та найменшою – серед російськомовних, що доводить дівість обраного нами показника.

Рівень *реальної* української ідентичності є ще нижчим. Її найточніший критерій – готовність захищати Батьківщину зі зброєю в руках. Цей показник коливається від 18% в опитуваннях Центру Разумкова [8, 6] до 24% у дослідженнях КМІС [3]. Остання цифра достатньою мірою корелює з даними компанії TNS за 2014–2015 рр. щодо чисельності українців, котрі прикрашають одяг, автівки, будинки й інтер'єри етнопатріотичними елементами [6], а також із часткою аудиторії найуспішнішого вітчизняного патріотичного телесеріалу «Останній москаль». Отже, реальну українську ідентичність можна назвати етноспрямованою.

На нашу думку, факт наявності регіональних розбіжностей між ідентичністю Заходу, Центру, Сходу та Півдня країни є беззаперечним. Його можна підтвердити, навіть, переважанням у західних і центральних областях народно-сценічного танцю на автентичній фольклорній основі або ж її аранжуванні, а в східних – народно-сценічного танцю на основі стилізації. Але ці розбіжності не є надто критичними. По-перше, достатньо високий рівень загальнонаціональної ідентичності відображає ситуацію тривалого перебування в межах єдиного політичного утворення з єдиними культурно-комунікативними зв'язками, високим показником етнічної однорідності (який у сучасних кордонах постійно перевищував 70% упродовж останніх ста років), нарешті, відносно пропорційним представництвом провідних регіональних еліт (по уявній осі Львів–Київ–Харків) у центральній владі. По-друге, регіональні ідентичності не завжди налаштовані відцентрово й позиціюють себе як альтернатива уявному Центрові. Форми такої лояльності можуть бути різними. У традиційних випадках, наприклад, феномені так званого «галичанства», «душевно-расової відміни серед українства», вітоки якої за бажанням можна звести до формули «Галич – другий Київ» часів Галицько-Волинського літопису початку XIII ст., заслуговує на увагу думка М. Шлемкевича. Знаний діаспорний митець ще в середині XX ст. писав, що галичанство – раціонально організована пересіч, яке може «помагати при раціональному оформленні ідей і починів багатой й обильнішої ними Східної України, Києва» [17]. Нині може йтися про лояльність Харківщини під гаслом «Харків – перша столиця» або очолення Дніпропетровщиною спротиву «русской весне» як обстоювання приватних фінансово-економічних інтересів частини місцевої еліти. Натомість нелояльність регіонів, яка в будь-яких країнах (в іспанській Каталонії чи британській Шотландії) загострюється в період економічної кризи та політичної нестабільності, в Україні є часто дуже пасивною (показники усіх хвиль мобілізації та укладання контрактів зі ЗСУ виявилися найнижчими в Закарпатті).

Більш проблемною є схильність громадян до ідентифікації себе передусім із селом, містом чи регіоном, в якому вони живуть, а не з країною. Навіть 2016 р. переважання територіальної ідентичності зафіксовано серед 51% опитаних Центром Разумкова [8, 4]. Щоправда, опитування Інституту соціології НАН України 2015–2016 рр. дали інші показники: 60% вважає себе передусім громадянами України (60%), а трохи менше 30% – у першу чергу, мешканцями міста, села, регіону проживання. Водночас, «локальність» сучасної української ідентичності підтверджує той факт, що найбільш ваго-

мими спільнотами «Ми» для українців поряд із громадянами України (52%) виявилися «родичі і друзі» (53%) [4]. Цей феномен можна пояснити збереженням завеликого для розвинутої країни початку ХХІ ст. аграрного укладу життя (його питома вага від перепису 1989 р. залишається майже незмінною в межах 30%). Він не тільки об'єктивно гальмує формування єдиної української ідентичності, але й заважає вирішенню поточних проблем (як доводить незавершена епопея із львівським сміттям).

Якщо проаналізувати досвід 2014–2016 рр., то можна дійти висновку, що відцентрові, говорячи прямо – сепаратистські, тенденції можуть запанувати на рівні регіональної ідентичності за збігу трьох умов: 1) високого показника переважання місцевої ідентичності над загальнодержавною; 2) наявність надзвичайно великої неукраїнської етнічної спільноти (від приблизно 60% в Криму та більше 70% у Севастополі до майже 40% у Донецькій і Луганській областях за переписом 2001 р.); 3) можливості зовнішньої усесторонньої (фінансової, організаційної, інформаційної, військової) підтримки. Причому вирішальним стає саме останній чинник, адже за наявності двох перших умов і опосередкованості третьої в південних областях України нелояльність до Києва набула лише обмежених виявів, наприклад, побутового сепаратизму.

У процесах формування сучасної української ідентичності неоднозначною є позиція політичного класу. Проросійські політичні сили постійно перебували в маргінальній меншості, їх кандидати на президентських виборах 2014 р. не набрали 10% голосів. Але найбільші фінансово-олігархічні групи та політичні організації завжди розглядали Україну як привласнену ними територію, з якої отримували природну та адміністративну ренту, а не як власну державу, про довготривалі національні інтереси саме вони мають піклуватися. Тому вони постійно орієнтувалися не на пряму «зраду», а на кон'юнктурні дії з короткотерміновим ефектом. Відтак, зіткнувшись із системними зовнішніми та внутрішніми викликами у 2014–2016 рр., еліта за інерцією спромоглася переважно на ухвалення здебільшого спізнілих, не надто важливих для неї рішень. Як приклад такого рішення можна назвати закони про декомунізацію. Декомунізація навряд чи болісно зачіпає чиїсь *економічні інтереси*. Ресурси для її реалізації доводиться забирати з традиційних меморіальних практик, наприклад, святкування роковин смерті Великого Кобзаря. Інша справа, що хоча різні аспекти декомунізації восени 2016 р., згідно з дослідженням соціологічної групи «Рейтинг», підтримували лише від 35 до 48% громадян [11], вона в перспективі сприятиме консолідації української ідентичності у молоді.

При цьому повного циклу оновлення еліт, циркуляції яких завжди прискорюються в зламні для певного суспільства періоди, дотепер не відбулося. Натомість перебігають процеси розширення «імітаторської» стратегії еліти. Її нові представники тепер не лише організовують виборчі кампанії й коментують політичні новини на телеканалах, але стають депутатами, топ-чиновниками, прокурорами, командирами військових підрозділів, «шукаючи позиції, де їхня імітація в даний момент виглядатиме більш переконливою» [12, 70]. І це віддзеркалення не лише загальносвітового тренду до візуалізації та медіатизації культури, але й данина старим «правилам гри» в українській політиці. Цим забезпечується тимчасова популістська підтримка, адже 3/4 українців не готові терпіти матеріальні труднощі задля успіху реформ [10], однак піддається сумніву сам проект «Україна». Активність лише громадянського суспільства, а насправді, дуже нечисленного середнього класу, у здійсненні реформ і в організації відсічі зовнішньому агресорові, як доводить досвід британсько-бурської війни 1899–1902 рр., є недостатнім чинником для перемоги.

Нарешті, за влучним спостереженням Оксани Забужко, політичний клас у культурному сенсі витворив «агресивно консумеристську» субкультуру й підтримував лише дві культурні індустрії – спортивну та розважальну. Обидві виявилися однаково далекими від національних завдань, залишаючи справжні здобутки культури України «у підпіллі», причому, як у самій країні, так і за її межами [5, 134]. У добу постМайдану дії великих олігархічних гравців у культурно-медійному просторі країни так само лише підлаштовувалися під патріотичне піднесення.

Висновки. Отже, констатуємо перехід у 2014–2016 рр. від різних, часто контрарних, моделей сучасної української ідентичності до єдиної, консенсусної моделі, маємо визнати різнорівневість її відрефлектованості. Формально-політичний рівень ідентичності, визначений за кількістю громадян, які б обрали Україну Батьківщиною за можливості вибору та належністю до відповідної культурної традиції, сягає 70% мешканців України. Фактична мовно-культурна ідентичність, показником якої є переважне використання української мови на роботі та побуті, а також готовність у той чи інший спосіб захищати Батьківщину, притаманна приблизно 50% громадян України. Реальна, етноспрямована ідентичність, основана на готовності захищати Україну зі зброєю в руках і публічно демонстру-

вати свою самототожність в одязі, житлі, автівці, споживанні патріотично зорієнтованих культурних продуктів – надбання не більше 25% мешканців України. Неоднорідність вітчизняної ідентичності почасти компенсується історичною та нинішньою лояльністю регіонів до Києва. У 2014–2016 рр. відкрите протистояння Центрові мало місце тільки в умовах зовнішнього втручання. Натомість політичний клас не відіграє в процесах національної консолідації провідної ролі, а лише «підігрує» їм.

Найголовніше те, що різнорівневість сучасної української ідентичності не є лише наслідком її надто повільної консолідації. Вона доволі точно узгоджується з глибинною багатокладністю, «постнедомодерністю» (О. О. Мамалуй), української культури, слабким сполученням у ній безлічі різноякісних елементів в усіх сферах. Реальний рівень ідентичності має відповідати домодерним культурним шарам, фактичної – модерним, формальної – постмодерним. Це означає, що процеси націєтворення в Україні об'єктивно нездатні значно випередити її загальну модернізацію. При цьому укорінені в архаїчних витоках етноспрямованої реальної ідентичності ціннісні змісти можуть перешкоджати реформам, позаяк цей рівень вітчизняної самототожності є найбільш адекватним сучасній ситуації. Зазначений парадокс доцільно дослідити в майбутньому.

Література

1. Гнатюк О. Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність: автор. пер. з пол. / О. Гнатюк. — Київ : Критика, 2005. — 528 с.
2. Демчук Р. В. Українська ідентичність у модусі міфологем : монографія / Р. В. Демчук. — Київ : Стародавній світ, 2014. — 236 с.
3. Думки і погляди населення України стосовно методів опору інтервентам / окупантам: вересень 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=546>. — Назва з екрана.
4. До Дня Незалежності: що українці думають про Україну? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://bukinfo.com.ua/show/news/?lid=79910>. — Назва з екрана.
5. Забужко О. Україна: підпілля Європи / Оксана Забужко // Рапорт про стан культури і НУО в Україні. — Люблин : Epistem, 2012. — С. 131–135.
6. За рік зросла кількість українців, які носять одяг і прикраси з українською символікою [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://tns-ua.com/news/za-rik-zrosla-kilkist-ukrayintsev-yaki-nosyat-odyag-i-prikрасi-z-ukrayinskoju-simvolikoju>. — Назва з екрана.
7. Євтух В. Б. Структурування ідентичностей у пограничному просторі Карпатського регіону : монографія / В. Б. Євтух, Б. Г. Гвоздецька. — Київ, 2015. — 158 с.
8. Ідентичність громадян України в нових умовах: стан, тенденції, регіональні особливості [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.gazumkov.org.ua/upload/Identi-2016.pdf. — 104 с.
9. Кравченко В. В. Харків/Харків: столиця Пограниччя / В. В. Кравченко. — Вільнюс : Европейський гуманит. ун-т, 2010. — 358 с.
10. Общественно-политические настроения населения Украины. Блок 1: Политика, рейтинги [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://institute.gorshenin.ua/programs/researches/2652_obshchestvennopoliticheskie.html. — Загл. с екрана.
11. Отношение к отдельным историческим личностям и процессу декоммунизации в Украине [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/otnoshenie_k_otdelnym_istoricheskim_lichnostyam_i_processu_dekommunizacii_v_ukraine.html. — Загл. с екрана.
12. Розумний М. М. Виклики національного самовизначення : монографія / М. М. Розумний. — Київ : НІСД, 2016. — 196 с.
13. Рябчук М. Ю. Дихотомія української національної ідентичності: історичні причини та політичні наслідки : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.05 / М. Ю. Рябчук; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. — Київ, 2015. — 18 с.
14. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. — Київ : НІСД, 2017. — 496 с.
15. Ставлення українців до державних свят, лютий 2017 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=688&page=1>. — Назва з екрана.
16. Україна-25: досягнення та поразки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=news&id=644&page=6>. — Назва з екрана.
17. Шлемкевич М. Галичанство (Фрагменти) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n6texts/shlemkev.htm>. — Назва з екрана.

References

1. Hnatiuk, O. (2005). See off the Empire: Ukrainian discussions about identity. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
2. Demchuk, R.V. (2014). Ukrainian identity in the modus of mythologems. Kyiv: Starodavniy svit [in Ukrainian].
3. Thoughts and points of view of the population of Ukraine about the methods to fight against intervenors / occupation: September 2015. (2015). Retrieved from <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=546> [in Ukrainian].
4. The Day of Independence: what Ukrainians think about Ukraine? (2016). Retrieved from <http://www.bukinfo.com.ua/show/news?lid=79910> [in Ukrainian].
5. Zabuzhko, O. (2012) Ukraine: the underground of Europe. The Report about the state of the culture and NUO in Ukraine. Liublyn: Epistem [in Ukrainian].
6. The number of Ukrainians, who wear cloths the Ukrainian symbols, has increased. (2015). Retrieved from <https://tns-ua.com/news/za-rik-zrosla-kilkist-ukrayintsiv-yaki-nosyat-odyag-i-prikrasi-z-ukrayinskoyu-simvolikoyu> [in Ukrainian].
7. Yevtukh, V.B., & Hvozdets'ka, B.H. (2015). The Creating of the structure of identities in the border space of the Carpathian region. Kyiv: N.p. [in Ukrainian].
8. Identity of the citizens of Ukraine in the new conditions: state, tendencies, regional features. (2016). Retrieved from <http://www.razumkov.org.ua/upload/Identi-2016.pdf> [in Ukrainian].
9. Kravchenko, V.V. (2010). Kharkov/Kharkiv: a capital of border regions. Vylnius: Evropeiskyi humany-tarnyi unyversytet [in Ukrainian].
10. Social-political moods of the population of Ukraine. Block 1: Politics, rating (2016). Retrieved from http://www.institute.gorshenin.ua/programs/researches/2652_obshchestvenopoliticheskie.html [in Ukrainian].
11. The attitude to the historical figures in the process of the democratization in Ukraine. (2016). Retrieved from http://www.ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/otnoshenie_k_otdelnym_istoricheskim_lichnostyam_i_processu_dekomunizacii_v_ukraine.html [in Russian].
12. Rozumnyi, M.M. (2016). Challenges of the National self-identity. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
13. Riabchuk, M. Y. (2015). Dichotomy of Ukrainian national identity: historical reasons and political results. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: In-t polit. i etnonats. doslidzh. im. I. F. Kurasa [in Ukrainian].
14. Horbulin, V. P. (Ed.). (2017). The World Hybrid War: Ukrainian front. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
15. The Ukrainians' attitude to the national holidays: February 2017. (2017) Retrieved from <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=688&page=1> [in Ukrainian].
16. Ukraine-25: achievements and faults. (2016) Retrieved from <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=news&id=644&page=6> [in Ukrainian].
17. Shlemkevych, M. (1956) Galicia science (Fragments). Retrieved from <http://www.ji.lviv.ua/n6texts/shlemkev.htm> [in Ukrainian].